

Protocolul nr. 5, din 12 martie 1932. Un demers juridic cu efecte întârziate privind cercetarea bilaterală a incidentelor de la frontiera româno-bulgară

Protocol no. 5 of March 12, 1932. A legal approach with delayed effects on bilateral investigation of incidents at the Romanian Bulgarian border

Dr. Daniel Silviu NICULAE*

*Asociația Istorică „Dimitrie Cantemir” A.S.I.C. București

Abstract

În anul 1923 a fost creată Organizația Internă Revoluționară Dobrogeană – VDRO prin reorganizarea secției revoluționare a Societății „Dobrogea”, care, în toamna anului 1925, s-a scindat, fiind constituită o nouă organizație, denumită Organizația Revoluționară Dobrogeană – DRO, sub coordonare comunistă. Din acest moment, în plan intern, a început o puternică rivalitate între aceste organizații teroriste, VDRO și DRO. Prin urmare, între anii 1925 și 1932, activitatea iredentistă a comitatagilor bulgari s-a reflectat în numeroase incidente frontaliere, cercetate de comisii militare mixte. Pentru oprirea acestor evenimente și cercetarea lor într-o bună colaborare de către ambele părți, în anul 1932 a fost încheiat și semnat un protocol agreeat de guvernul României și de cel al Bulgariei, cunoscut sub numele de Protocolul nr. 5, prin care s-a încercat implementarea unei proceduri și metodologii simple și adaptate la o situație concretă în anchetarea comună a incidentelor frontaliere.

In 1923, the Dobrogean Revolutionary Internal Organization – V.D.R.O. was created by reorganizing the revolutionary section of „Dobrogea” Society, which, in the autumn of 1925, the Dobrogean Internal Revolutionary Organization – V.D.R.O split, creating a new organization called the Dobrogean Revolutionary Organization – D.R.O. – under communist coordination. From this moment, internally, a strong rivalry began between these terrorist organizations, V.D.R.O and D.R.O. Therefore, between 1925 and 1932, the irredentist activity of Bulgarian counties was reflected in numerous border incidents, investigated by joint military commissions. In order to stop these events and their investigation in a good collaboration by both parties, in 1932, a protocol agreed by the Government of Romania and Bulgaria was concluded and signed, known as Protocol no. 5, which sought to implement a simple procedure and methodology adapted to a concrete situation in the joint investigation of border incidents.

Cuvinte-cheie:

incidente frontaliere; comisii mixte militare; comitatagii; terorism; Dobrogea de Sud.

Keywords:

border incidents; mixed military commissions; komitadji; terrorism; South Dobrogea.

Info articol

Primit: 31 octombrie 2023; Evaluat: 21 noiembrie 2023; Acceptat: 11 decembrie 2023; Disponibil online: 12 ianuarie 2024

Citare: Niculae, D.S. 2023. „Protocolul nr. 5, din 12 martie 1932. Un demers juridic cu efecte întârziate privind cercetarea bilaterală a incidentelor de la frontiera româno-bulgară”. *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, 12(4): 137-149. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-23-51>

Un scurt istoric al frontierei româno-bulgare după încheierea celui de al doilea război balcanic

La 10 august 1913, a fost încheiat Tratatul de pace de la București, semnat de părțile aflate în conflict: România, Turcia, Bulgaria, Grecia, Serbia și Muntenegru. Conform articolului 2 al Tratatului de pace, granița sudică dintre România și Bulgaria era delimitată de la Dunăre, de la Turtucaia, până la Marea Neagră, la miazăzi de Ekrene. Era inclusă în componența statului român o nouă parte din vechea Dobroge, cu o suprafață de aproximativ 7.770 km² și cu o populație în jur de 280.000 de locuitori, teritoriu care avea să intre în istorie sub numele de Cadrilater ([Vulpe 1938](#), 1).

Așa după cum preciza și profesorul G. Murgoci, nu era decât o parte a Cadrilaterului militar, care pornea mai sus de Turtucaia și se oprea la miazănoapte de Varna „*un cadrilater format de vechea graniță a Dobrogei, Dunărea, Marea Neagră și o linie convențională; dar nu se poate compara cu vechiul cadrilater milităresc și nu este nici măcar **cadrilaterul geografic**, pe care a vrut să ni-l dea țarul Alexandru II încă de la 1878, în schimbul județelor basarabene românești Cahul, Bolgrad și Ismail*” ([Murgoci 1913](#), 5).

Însă încheierea Tratatului de Pace de la București, din vara anului 1913, făcea ca România să-și consolideze rolul de mediator în regiune, punând, totodată, capăt crizei balcanice și realizând o configurație teritorială în zonă mai echitabilă. Din punct de vedere administrativ, teritoriul cedat României, care se afla sub stăpânirea armatei sale încă de la 11 iulie 1913, avea să fie organizat în două județe: Durostor – cu capitala în străvechea cetate a Silistrei – și Caliacra – cu reședința la Dobrici (Bazargic). Începând cu 15 august 1913, odată cu încetarea oficială a stării de război dintre România și Bulgaria și după ce comisia mixtă, prevăzută de Tratatul de pace, a definitivat noua linie de graniță dintre cele două țări, procesul de instalare a administrației civile românești în cele două județe s-a derulat încet, dar sigur până în octombrie 1913. Armata, reprezentată de Brigada 17 Infanterie, din cadrul Corpului V armată, a asigurat trecerea de la administrația bulgară la cea românească, o realitate consfințită și de Legea pentru organizarea Dobrogei Noi din 1/14 aprilie 1914 ([Tudor 2005](#), 71).

Sub acest cadru legislativ, administrația românească a fost prezentă în Dobrogea de Sud până în octombrie 1916, când organizarea activității economico-sociale și administrative a acestui teritoriu a fost preluată de guvernul bulgar care a împuternicit Societatea „Dobrogea” să pună în aplicare planul de administrare a regiunii.

În contextul desfășurării Primului Război Mondial și încheierii Tratatului de Pace de la București, din 7 mai 1918, României i se impusese să transfere Bulgariei teritoriul anexat în urma hotărârii Conferinței de pace de la București, din vara anului 1913, respectiv Cadrilaterul cu cele două județe Durostor și Caliacra. De asemenea, Bulgaria mai primea aproape jumătate din Dobrogea de Nord, până la o linie care se apropia de calea ferată Cernavodă-Constanța ([Tudor 2005](#), 73). Trebuie menționat faptul că acest tratat de pace, semnat de Alexandru Marghiloman și impus României de Puterile Centrale, nu a fost recunoscut și nici ratificat de regele Ferdinand I. Mai

mult, prin articolul 15 al Armistițiului încheiat la 11 noiembrie 1918 între Germania și Puterile Antantei, Tratatul de Pace de la București, din 7 mai 1918, a fost declarat nul și neavenit ([Scurtu, Mocanu și Smârcea 1995, 21](#)).

Noile frontiere ale României, mult și aprig discutate și negociate de delegația română prezentă la ședințele Conferinței de Pace de la Paris 1919-1920, au fost recunoscute prin semnarea tratatelor cu Austria (Saint-Germain-en-Laye la 10 septembrie 1919), cu Bulgaria (Neuilly-sur-Seine la 27 noiembrie 1919) și cu Ungaria (Trianon la 4 iunie 1920). Tratatul cu Bulgaria reconfirma frontiera româno-bulgară așa cum fusese ea stabilită prin Tratatul de Pace de la București, din 10 august 1913, moment în care în societatea bulgară a luat naștere un puternic curent revizionist, susținut de clasa politică. La 20 septembrie 1920, Parlamentul României a adoptat Legea de ratificare a tratatului și a dispus publicarea acestuia în Monitorul Oficial¹.

¹ Textul integral al Tratatului a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 135, din 20.09.1920.

Pe fondul acestei nemulțumiri generale a poporului bulgar, organizațiile paramilitare și teroriste au luat o amploare semnificativă, chiar dacă, sporadic, oamenii politici bulgari au dezaprobat la nivel declarativ acțiunile comitațiilor bulgari, care, în perioada 1920-1932, s-au intensificat treptat. În aceste condiții, ale deselor atacuri ale bandelor de comitații, îndeosebi în localitățile de graniță din Dobrogea de Sud, guvernul român a luat decizia privind colonizarea macedoromânilor în județele Durostor și Caliacra. În acest sens, la 24 aprilie 1924 a fost promovată legea de modificare a Legii pentru organizarea Dobrogei Noi, din 26 iulie 1921, prin care se prevedea expres faptul că statul putea face colonizări și înstrăinări în loturi mici. Odată cadrul legal creat, macedoromânii și-au intensificat activitatea pe lângă factorii de decizie din România pentru a obține aprobarea colonizării și împrumutării lor în Cadrilater ([Tudor 2005, 188](#)). În acest context, au fost semnalate mai multe asasinat, comise de comitații bulgari împotriva coloniștilor români. Prin aprobarea textului Legii privind colonizarea, din 17 iulie 1930, s-a încercat crearea unui cadru legislativ care să le confere mai multă siguranță acestora, însă grănicerii români raportau incidente frontaliere care aveau o frecvență exponențială, fiind semnalate mai multe asasinat atât în rândul coloniștilor, cât și al funcționarilor publici și jandarmilor români.

În acest context, se impunea o nouă metodologie de cercetare a acestor incidente care a fost transpusă în prevederile unui nou protocol de anchetare a tuturor evenimentelor de orice tip care au avut loc în apropierea graniței româno-bulgare. Devenise evident că vechea procedură agreată în cadrul comisiilor militare mixte nu mai putea garanta siguranța atât a cetățenilor aflați în proximitatea graniței, cât și a grănicerilor români care executau misiuni de pază a frontierei.

Un nou cadru legal pentru anchetarea incidentelor de la frontiera româno-bulgară (12 martie 1932)

În primăvara anului 1932 relațiile bilaterale româno-bulgare erau tensionate, ca urmare a deselor incursiuni și atacuri ale comitagiilor bulgari, care avuseseră loc în anul 1931 și în primele trei luni ale anului 1932. Prin urmare, la inițiativa celor două guverne, la 9 martie 1932 s-a întrunit Comisia Militară Mixtă bulgaro-română pentru anchetarea incidentelor de frontieră din 22/23 septembrie, din 14/15 octombrie și din 18/19 noiembrie 1931. Partea bulgară era reprezentată de colonelul Gheorghe Popov, comandantul Sectorului 6 Grăniceri Varna, de maiorul Ștefan Popov, comandantul Secției 18 Grăniceri Kemanlar, de maiorul Serafimov, comandantul Secției 17 Coslugea, de căpitanul Ioscov, comandantul subsecției Oboriște, de căpitanul Pencov, comandantul subsecției Ghiucediurluc, și de un translator.

Partea română era reprezentată de colonelul Bădulescu Alexandru, comandantul Brigăzii 3 grăniceri Brăila, și de maiorul Popa Isaia, comandantul batalionului grăniceri Turtucaia. Conform unei înțelegeri anterioare, membrii comisiei s-au reunit la ora 10.00 în cancelaria pichetului român „Sublocotenent Stoica”/gara Boteni, unde, de comun acord, au convenit asupra unui plan după care urma să se desfășoare lucrările comisiei mixte. Însă, cu puțin timp înainte de începerea ședinței de lucru, președintele Comisiei militare române, colonelul Bădulescu Alexandru, a purtat o discuție amicală cu colonelul Gheorghe Popov. Potrivit raportului înaintat Corpului Grănicerilor, *„colonelul Popov mi-a comunicat că are ordinul guvernului de a fi cât se poate de împăciuitor în discuții; că guvernul bulgar este animat de cele mai pașnice și bune sentimente pentru țara românească; că, el, colonelul Popov, nutrește cele mai perfecte sentimente de colaborare; că a fost trimis de la Sofia din Statul Major unde funcționa la comanda Secției VI-a Varna (frontiera română) tocmai pentru a pune ordine în relațiile și raporturile de serviciu la frontieră; că aceste trei incidente de frontieră care se discută s-au petrecut toate în același sector și în timpul absenței lui de trei luni de la comandă, fiind în concediu de boală; că, în fine, el însuși e foarte nemulțumit de purtarea căpitanului Pencov în sectorul de comandă și unde s-au întâmplat incidentele, fapt pentru care a cerut mutarea acestui ofițer. Colonelul Popov, în calitate de comandant al sectorului, pare a fi dispus la o tranșare urgentă și locală a incidentelor viitoare care se vor isca și pe care și dânsul în mod sincer mi-a declarat că dorește să le evite”* (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an).

În această atmosferă pozitivă, președintele Comisiei române a citit și a înmănat textul comunicatului oficial privind incidentele de frontieră, din noaptea de 14/15 octombrie 1931 și din 18/19 noiembrie 1931, domnului colonel Popov Gheorghe, președintele comisiei bulgare, cu rugămintea ca, după cercetarea comună a evenimentelor, răspunsul părții bulgare să fie transmis în scris la data de 10 martie 1932, ora 10.30, la pichetul „Traian”. Planul de lucru pentru evenimentele din ziua de 23/24 septembrie 1931 urma a se stabili în ziua de 10 martie 1931, după tranșarea

primelor două chestiuni. Acest protocol s-a citit, a fost aprobat și semnat în ședință de către delegații respectivi ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

După agrearea acestui cadru de lucru, delegația română a prezentat faptele petrecute în noaptea de 14/15 octombrie 1931 la pichetul „Traian”. Potrivit acestui text, Comisia română a adus la cunoștința părții bulgare următoarele: *„în noaptea de 14/15 octombrie 1931, pe la orele 01.00 s-au tras asupra pichetului român «Traian» de pe teritoriul bulgar 7 focuri de armă, din care unul a trecut prin pridvorul pichetului, lovind peretele din față, în timp ce al doilea a pătruns prin strașina pichetului în pod, ieșind prin olana acoperișului, după care s-au mai tras cinci focuri pe deasupra pichetului. Toate gloanțele s-au tras de la o distanță de circa 50-100 metri de la linia de frontieră de pe teritoriul bulgar”* ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

În același comunicat, partea română menționa faptul că focurile de armă au încetat imediat după ce grănicerii români au tras în aer rachete de alarmă în direcția atacatorilor. În dimineața zilei de 15 octombrie 1931, la ora 08.00, în fața pichetului bulgar nr. 5, comandantul companiei de grăniceri român l-a invitat, în scris, pe comandantul plutonului de grăniceri bulgar, însă i s-a răspuns că acesta era plecat la Varna până a doua zi. Prin urmare, la 16 octombrie 1931 ofițerul bulgar a fost din nou solicitat să se prezinte la ora 08.00 în dreptul pichetului „Traian”. S-a răspuns telefonic că nu se poate veni la ora solicitată, fiind disponibil numai seara, la ora 17.00, când se putea prezenta la pichetul român nr.50, aflat într-o direcție opusă față de locul incidentului. Ofițerii români au insistat ca reprezentantul bulgar să se prezinte la fața locului înainte de ora 17.00, pentru ca cercetarea să se efectueze pe lumină. Cu toate acestea, *„ofițerul bulgar s-a prezentat la ora 18.00 la pichetul român nr. 54 cu o atitudine foarte dârză și ostilă unei juste cercetări. După ce căpitanul Tutoveanu a expus incidentul petrecut, căpitanul bulgar Pencov a evitat să răspundă cu privire la acest eveniment, făcând referire la alte incidente care nu s-au petrecut și străine de incidentul pentru care a avut loc întâlnirea. Căpitanul Pencov, fiind rugat de către căpitanul român Tutoveanu a prezenta un proiectil bulgar, a răspuns pozitiv la cererea acestuia, însă în momentul în care i s-a arătat unul identic găsit în apropierea pichetului român „Traian”, căpitanul Pencov, în fața unei asemenea dovezi, a avut o atitudine necuviincioasă părăsind pichetul fără a mai continua cercetarea”* ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

După citirea comunicatului și prezentarea stării de fapt, delegația română a adresat o serie de întrebări cu privire la acest incident și la modul în care comandantul bulgar a răspuns solicitărilor grănicerilor români ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)). Prin urmare, delegația română a rugat comisia bulgară să răspundă la următoarele întrebări: *„a știut căpitanul Pencov de focurile trase pe teritoriul român și de rachetele de alarmă trase de grănicerii români? dacă nu, de ce nu?; În ziua de 15 octombrie 1931, căpitanul Pencov se afla la Varna, iar în caz afirmativ, de ce nu a răspuns? Dacă s-a cercetat acest eveniment pentru a se descoperi atacatorii cine sunt și ce măsuri s-au luat?; Din care motiv căpitanul Pencov a fixat alt punct de întâlnire în locul celui unde s-a petrecut evenimentul, când știm că în ziua de 18 octombrie*

1931 se afla la Koslugea?; Din ce motiv căpitanul Pencov a sosit la ora de întâlnire înaintată când nu se poate face anchetă?; Pentru care motiv căpitanul Pencov chiar de la prezentare a avut o atitudine dâră față de ofițerul român, în loc să fie conciliant și dispus la tranșarea incidentului pe cale amiabilă adresându-i cuvintele – pentru ce m-ai chemat?; Din care motiv căpitanul Pencov, când i s-a prezentat un proiectil găsit la pichetul atacat identic cu cele găsite în cartușierele grănicerilor bulgari, s-a făcut irevențios și a plecat de la fața locului fără a termina cercetarea. Cu toate acestea, ofițerul român l-a condus pe căpitanul Pencov până la linia de frontieră. Își reamintește de aceasta?” (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an)

După citirea întrebărilor, delegații români au precizat faptul că, „în ziua de 18 octombrie 1931, ora 08.00, s-au întâlnit la pichetul «Traian» căpitanul Tutoveanu cu maiorul Serafimov care era însoțit de căpitanii comandanți ai plutoanelor Oboriște și Ghiuccediurliuc pentru cercetarea evenimentului petrecut în noaptea de 14/15 octombrie 1931. La fața locului, maiorul Serafimov a constatat temeinicia afirmațiilor căpitanului Tutoveanu, totuși a refuzat încheierea actelor, propunând constituirea unei comisii mixte. Căpitanul Pencov a afirmat sublocotenentului Perelighin că, dacă maiorul ar fi semnat un asemenea act, a doua zi ar fi fost îndepărtat din armată. Conducătorii căruțelor veniți cu ofițerii bulgari au declarat în bucătăria la pichetul «Traian», în fața locuitorului Cociu Curtev din Vladimirești și plutonierului Barbu Andrei, că au auzit vorbindu-se de către soldații plutonului Chiuccediurliuc că patrula pichetului bulgar nr. 5 a tras în noaptea de 14/15 octombrie 1931 în câinii pichetului român «Traian», iar în urma focurilor trase de către grănicerii români, a răspuns din nou patrula cu focuri de armă” (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an).

Cu aceste precizări și puncte de vedere ale delegației române s-a încheiat prima ședință de lucru a Comisiei mixte româno-bulgare. A doua zi, 10 martie 1932, membrii comisiei s-au întâlnit la ora 10.30, la pichetul român „Traian”, pentru a verifica și a confrunta pe teren, la fața locului, probele care susțineau afirmațiile părții române cu privire la incidentul din noaptea de 14/15 octombrie 1931. Aceste mărturii se compuneau din: lovitura ricoșată, produsă de glonț în zidul peretelui din fața pichetului; cealaltă lovitură, indicată în reclamație nu s-a putut arăta, întrucât acoperișul pichetului arsese cu o noapte înainte. În același timp, a fost audiat numitul Gociu Gh. Curtev din comuna Vladimirești cu privire la afirmațiile soldatului căruțaș bulgar, în bucătăria pichetului, în data de 19 octombrie 1931, ziua întâlnirii căpitanului Tutoveanu cu maiorul Serafimov și cu plutonierul Barbu Andrei, în legătură cu aceeași chestiune. După terminarea acestor verificări la fața locului, Comisia mixtă s-a deplasat la pichetul „Sergent Dogaru Adam”, unde au început lucrările de verificare a răspunsurilor date de comisia bulgară în contradictoriu.

Cu toate asigurările de bune intenții ale guvernului bulgar pentru rezolvarea incidentelor de la frontiera comună, răspunsurile date de membrii comisiei bulgare la întrebările concrete ale părții române au arătat că ofițerii bulgari au înțeles într-un mod particular politica propriului guvern. Prin urmare, delegații bulgari au răspuns astfel cu privire la incidentul de la pichetul „Traian”: în noaptea de 14/15 octombrie

1931 „soldații bulgari de la pichetul nr. 5 nu au auzit niciun fel de împușcături și nu au văzut semnalele date de români de la pichet cu rachete și ca urmare nu au făcut cunoscut șefului lor, căpitanul Pencov. Secundul nu a știut nimic relativ la acele focuri trase. Informațiile meteorologice în noaptea aceea au consemnat că vântul sufla de la nord-vest și a împiedicat posibilitatea soldaților bulgari de la pichetul nr. 5 să audă focurile trase/chiar dacă în adevăr s-a petrecut așa ceva la o distanță de 4 km” ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

În contextul condițiilor meteorologice menționate, evident că soldații bulgari nu l-au avertizat pe colonelul Popov Gheorghe cu privire la solicitarea ofițerilor români pentru anchetarea incidentului. Mai mult decât atât, la inspecția cartușierelor, făcută soldaților de la pichetele bulgare, s-au găsit toate cartușele și ca atare, nu era admisibil ca aceste focuri să fi fost trase de către soldații bulgari. Patrula bulgară în acea noapte „nu a tras asupra câinilor de la pichetul român și nici asupra unui alt obiectiv. Carnetul de patrulare, act oficial, poate fi consultat și să se constate că patrula a venit la pichetul nr. 5 după ce își executase serviciul, încă de la ora 23 din ziua de 14 octombrie 1931, iar focurile trase asupra pichetului «Traian», după cum a susținut căpitanul Tutoveanu, s-au tras la ora 01.00 din noaptea de 15 octombrie 1931. S-au cercetat/controlat toți locuitorii din satele din apropiere, satul Korcut, Ceanlar și Capugmahle, și nu au tras focuri de armă în acea noapte. Numai jandarmul pădurar al satului Korcut a tras trei focuri de armă asupra unor ciobani pentru a-i goni din pădure unde tăiau lemne de contrabandă. Este posibil ca unul din acele gloanțe să fi căzut în apropierea pichetului «Traian». Pentru a nu se mai repeta aceasta (trageri de focuri), s-au făcut imediat intervenții la Ministerul Agriculturii care a interzis guarzilor săi silvici de a mai trage în viitor focuri de armă în zona de frontieră, chiar justificat. Aceasta s-a făcut cu scopul de a se evita chestiuni de această natură. În general, toate autoritățile de frontieră bulgare au făcut tot ceea ce a fost cu putință cu intenția de a înlătura pe viitor toate neînțelegerile cauzate de vederi deosebite între noi și autoritățile românești” ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

Spre finalul discuțiilor, acest punct de vedere bulgar a fost întărit de faptul că dese neînțelegeri lingvistice și de termeni dintre ofițerii bulgari și români au ca fundament proasta traducere sau înțelegere a soldaților ambelor părți în momentul în care se solicită prezența comandanților pentru a discuta anumite incidente sau când se prezintă un anumit caz. În cele din urmă, deși se simțea nevoia unor clarificări, s-a încheiat un proces-verbal atât în limba română, cât și în limba bulgară, agreeat și semnat de ambele părți, fapt pentru care, la ora 18.30, comisia bulgară a trecut pe teritoriul ei.

Sentimentul comun de a găsi și de a discuta o metodologie, o procedură cadru pentru cercetarea acestor incidente s-a concretizat în data de 12 martie 1932, când s-a semnat un document fundamental pentru ambele părți, al cărui scop principal a fost normalizarea și găsirea unor puncte comune, a unor pași de urmat în anchetarea incidentelor de către viitoarele comisii mixte, pentru a nu lăsa loc de interpretări. Acest document a fost Protocolul nr. 5.

Eforturi comune de îmbunătățire a relațiilor bilaterale româno-bulgare. Implementarea noii proceduri de cercetare a incidentelor frontaliere

La încheierea lucrărilor Comisiei militare mixte româno-bulgare, președintele delegației române, colonelul Bădulescu Alexandru, a întocmit un raport transmis Corpului Grănicerilor care a cuprins un referat înaintat Ministerului Afacerilor Străine, în care a precizat faptul că delegația bulgară a recunoscut în parte faptele, dând dreptate reclamațiilor românești, fapt pentru care incidentele au fost declarate încheiate. Pentru prevenirea altor incidente, colonelul Alexandru Bădulescu a propus, și delegația bulgară a acceptat o nouă procedură de anchetă care a fost consemnată în Protocolul nr. 5. Ambele delegații și-au luat angajamentul să aplice întocmai acele dispoziții pe întreaga frontieră terestră româno-bulgară ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

Potrivit acestui document, încheiat la 12 martie 1932, procedura acceptată de ambele părți pentru îmbunătățirea raporturilor de serviciu dintre grănicerii ambelor țări prevedea ca „*la invitația scrisă sau telefonică confirmată apoi în scris, ofițerul invitat trebuie să se prezinte în cel mai scurt timp, în termen de 24 ore de la primirea invitației, exceptând cazurile urgente care necesită o luare imediată de contact între ofițeri. Comandanții de plutoane ai ambelor țări, când se întrunesc pentru a cerceta împreună un incident de frontieră, încheie în scris constatările făcute la fața locului, semnându-le reciproc spre neschimbare. Actele definitive de anchetă se fac de către comandanții de companii atunci când incidentul este apreciat a fi de resortul lor, în caz contrar, ei se adresează autorităților superioare pentru validare. La semnalul de rachetă sau la tragerea a 2 focuri de armă, șeful pichetului țării vecine din imediata apropiere vine imediat la piatra de frontieră pentru a se informa și a cere lămuriri, dând pe teritoriul lor imediat concursul necesar. Referitor la trecerile de animale de o parte sau alta a frontierei să se procedeze în modul următor: – dacă trece frontiera un animal al pichetului (asin, câine, pasăre) șeful pichetului vecin este obligat a-l înapoia imediat fără a se încheia vreun act; – dacă au trecut frontiera vite ale locuitorilor, comandantul de pluton comunică în scris comandantului de pluton al țării vecine pentru a cerceta. Dacă vitele s-au găsit, se predau proprietarului în fața comandantului de pluton, consemnându-se aceasta într-un proces-verbal. Nu se pot tranșa chestiuni de treceri de vite între șefii pichetelor, ele tranșându-se numai de către comandanții de plutoane care sunt obligați a răspunde invitației de a se întâlni. Când se descoperă vreo contrabandă, comandantul de pluton respectiv, după terminarea cercetărilor, îl anunță pe comandantul de pluton al țării vecine pentru a urmări atât pe contrabandist, cât și pe acei ce au vreun amestec. Redactarea actelor încheiate de ofițerii ambelor țări trebuie să poarte sigiliul celei mai perfecte bune credințe. Orice denaturare în această direcție să se sancționeze imediat. Orice pom aflat pe linia de frontieră și care se află intabulat ca semn de hotar nu poate fi tăiat decât numai pe baza unui protocol încheiat de către ofițerii ambelor țări. Să se lase necultivat de ambele țări o bandă de teren de un metru de-a lungul liniei de frontieră, iar movilele să fie ocolite* ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

Pentru a fi bine înțeles de către grăniceri, Protocolul nr. 5, din 12 martie 1932, era însoțit de *Instrucțiuni*, redactate și semnate la 26 noiembrie 1932, care explicau diferite aspecte privind întâlnirea ofițerilor, concursul pe care comandanții și-l acordau reciproc, aranjarea chestiunii apei și a fânului de la pichete și bornele de graniță, animalele care treceau dintr-o parte în alta, contrabanda, paza semnelor de graniță și locul de întâlnire pentru grănicerii (comandanții) români și bulgari. Aceste instrucțiuni au intrat în vigoare la 1 decembrie 1932 ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

De exemplu, întâlnirea comandanților unităților de grăniceri avea loc pentru chestiuni importante, cum erau: cercetarea atacurilor dintr-o parte sau alta asupra pichetului, santinei sau patrului de grăniceri; cercetarea atacurilor dintr-o parte sau alta asupra locuitorilor care lucrau pământuri adiacent zonei de frontieră; cercetarea de furturi de vite și recolte, pentru înapoierea vitelor trecute dintr-o parte în alta, pentru urmărirea contrabandiștilor; cercetarea lipsei de politețe din partea opusă, precum și în toate cazurile, când unul dintre comandanții de unități grănicerești cer relații pentru bunul mers al serviciului ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

Ofițerul invitat la întâlnire era obligat ca, în termen de 24 de ore de la primirea invitației, să se prezinte la punctul fixat. Excepțiile erau omorurile, atacurile în masă sau trecerile de contrabande importante. În cazul în care unul dintre ofițerii chemați pentru cercetarea unui incident lipsea, ajutorul său raporta autorității superioare acest aspect, anunțându-l în același timp și pe ofițerul care solicitase întâlnirea. Cererea de întâlnire trebuia făcută întotdeauna în scris. În caz de forță majoră, cererea putea fi și verbală, însă la prima ocazie, trebuia să fie consemnată în scris. Având în vedere că, în general, comandanții de plutoane la grănicerii bulgari erau numai ofițeri, în sectoarele românești, unde comandanții de plutoane erau reangajați, cercetarea diferitelor incidente se realiza de către ofițerul român comandant al plutonului vecin sau comandant de companie. Reangajații români comandanții de plutoane puteau cere numai informații referitoare la incident. La întâlnire, ofițerii erau obligați să fie atenți, corecți și calmi. Indiferent de caracterul și de rezultatul cercetărilor, aceștia erau obligați să se despartă în cel mai cordial mod posibil, fapt de mare importanță pentru raporturile viitoare dintre grănicerii ambelor țări. În cazul unei impolitețe, erau obligați să raporteze superiorilor ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

Cercetările la fața locului se consemnau „*într-un proces-verbal sau protocol, încheiat în triplu exemplar în limba bulgară și română, semnat de ambele părți pentru neschimbare și aplicându-le sigiliile oficiale. Fiecare ofițer va lua câte un exemplar în limba vecină și două în limba maternă. Exemplarul scris în limba străină, încheiat cu ocazia incidentelor importante, trebuie să fie semnat de translatorul oficial. Procesul-verbal (protocolul) trebuie să conțină exact conținutul exprimat și stabilit. Dacă în urma cercetărilor făcute ofițerii nu cad de acord, atunci fiecare își face expunerea în cuprinsul aceluiași proces-verbal (protocol), arătând motivele pentru care nu este de acord. În incidentele importante unde nu se cade de acord, se apelează la*

ofițerul imediat superior pentru lămurire. În principiu, întâlnirea se va face la locul unde s-a întâmplat incidentul pentru ca cercetările să se facă la fața locului. În cazuri fără importanță, ca: înapoiere de vite, luarea de relații, întâlnirea se face la români: a) pichetul general Râmniceanu (pluton Ecrene); pentru bulgari – pichetul nr. 2 pe șoseaua Varna - Balcic sau pichetul 4.600 m NV satul Climentov (subsecție 1/16); pentru români – la pichetul Regele Ferdinand (pluton Kuiungiuc); pentru bulgari – pichetul nr. 8 șoseaua Varna-Bazargic (subsecția 2/16); pentru români – pichetul sublocotenent Stoica (plutonul Boteni); pentru bulgari – pichetul nr. 2 Dobrici (subsecția 1/17); pentru români – pichetul Lahovari (pluton Vladimirești); pentru bulgari – pichetul nr. 6 drum Vlădimirești-Ghecedeluci (subsecția 2/17); pentru români – pichetul sergent Neagu (pluton Ekiscea); pentru bulgari – pichetul nr. 11 drum Beștepe-Trupciular (subsecția 3/17); pentru români – pichetul Pănculescu (pluton Kili-Kady); pentru bulgari – pichetul nr. 2 drum satul Mahmutslia-Sahinlar (subsecția 1/18); pentru români – pichetul Vasile Lupu; pentru bulgari – pichetul nr. 8 Șoseaua Sarvii - Silistra (subsecția 2/18); pentru români – pichetul Omurgea; pentru bulgari – pichetul nr. 1 drumul Omurchioi-Ferhatlar (subsecția 1/18)” ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

În ceea ce privește concursul pe care comandantii și-l dădeau, pichetele de grăniceri erau obligate să fie instruite ca primă reacție la un eventual incident sau eveniment, să se sprijine reciproc, desigur în interesul bunelor raporturi de prietenie și vecinătate între cele două părți. Cererea de concurs se făcea de către șeful pichetului prin lansarea a una sau două rachete consecutiv, în caz grav, trase numai de la pichet sau din locul cel mai vizibil în direcția din care venea pericolul. La acest apel, pichetul din țara vecină era obligat să răspundă cu o rachetă albă, în semn că a înțeles și că a trimis patrule în direcția indicată de rachete ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

Relativ la problema apei și a fânului, procurarea de apă la pichete se realiza conform înțelegerilor anterioare. În sectoarele de frontieră unde erau pietre de graniță (borne) duble, cositul fânului dintre aceste pietre de frontieră se realiza în același timp de către grănicerii bulgari și români, iar fânul recoltat se împărțea în mod egal de către comandantii plutoanelor respective ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

Cu privire la vitele sau animalele care treceau frontiera româno-bulgară, instrucțiunile Protocolului nr. 5 prevedeau ca „diferitele animale sau păsări care aparțineau grănicerilor și care au trecut peste frontieră trebuiau înapoiate imediat de către comandantul pichetului fără încheierea vreunui act. Dacă vitele sau animalele aparțineau locuitorilor din zonă, comandantul plutonului (subsecție) era obligat să-l anunțe în scris pe comandantul de pluton (subsecție) vecin, menționând unele informații relative la numărul și semnalmentele vitelor, numele și localitatea proprietarului și prin care punct se bănuiește că a trecut frontiera. Comandantul plutonului (subsecție) din țara vecină era dator să urmărească și să anunțe autoritățile respective imediat, în scris, pentru descoperirea și prinderea acestora. Pentru ușurința descoperirii animalelor furate, propunem obligarea locuitorilor din zona de frontieră

(10 km adâncime) să-și marcheze animalele cu însemnele: pentru români cu R.m. Predarea vitelor se face la pietrele de întâlnire, personal, de către ofițeri cu proces-verbal (protocol) după ce se stabilește, cu acte, proprietatea lor. Primele trei zile de la prindere nu se va percepe nicio taxă pentru întreținere, în zilele următoare se va încasa 14 lei de cal, 10 lei de vită cornută și 4 lei de ovine ca taxă de întreținere zilnică. Este oprit șefilor de pichete să tranșeze între ei chestiuni relative la trecerea vitelor peste frontieră care nu aparțin grănicerilor” (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an).

În privința contrabandei, comandantul de pluton (subsecție) era obligat să-l anunțe imediat pe comandantul din țara vecină despre felul contrabandei, numele persoanelor implicate în această activitate și zona prin care s-a făcut trecerea frauduloasă a frontierei. Comandantul plutonului (subsecție) din țara vecină era obligat ca, imediat după primirea înștiințării despre contrabandă, să înceapă urmărirea făptașilor și comunicarea în scris a rezultatului și persoanelor implicate în contrabandă. În cazul în care fapta era constatată pe teritoriul său, însă persoanele implicate locuiau pe teritoriul țării vecine, în legătură cu care autoritățile de grăniceri nu fuseseră înștiințate, comandamentul era obligat să anunțe în scris și să dea informații cu date precise, necesare cercetării.

Cei care îndeplineau serviciul de pază nu puteau să modifice, să taie sau să îndepărteze semnele de frontieră – arbori sau alte semne distincte. Dacă se impunea o asemenea intervenție, erau obligați să primească aprobarea autorităților superioare, după care ofițerii români sau bulgari responsabili din sectorul respectiv încheiau un proces-verbal/protocol (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an).

Dacă din punct de vedere tehnic, pe hârtie, procedura agreată de ambele părți reglementa teoretic metodologia cercetării incidentelor la fața locului, în practică lucrurile au stat altfel.

La 7 aprilie 1932 Comandamentul Corpului Grănicerilor a emis ordinul nr. 2827, prin care a dispus Brigăzii 3 Grăniceri să aplice prevederile stabilite în Protocolul nr. 5, încheiat de Comisia militară mixtă româno-bulgară la 12 martie 1932.

Dacă, la nivel declarativ, autoritățile militare bulgare susțineau că au diseminat în rândul grănicerilor prevederile Protocolului nr. 5, incidentul de frontieră petrecut în noaptea de 9/10 mai 1932 a scos în evidență lipsa de instruire a soldaților bulgari. În seara respectivă, doi indivizi înarmați au încercat să treacă frontiera în Bulgaria, fapt pentru care au fost somați de grănicerii români. La scurt timp, cei doi suspecți au deschis focul împotriva acestora. Cercetările efectuate după incident au scos în evidență slaba cunoaștere a Protocolului nr. 5 de către ofițerii și grănicerii români (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an).

Un alt incident a avut loc la 1 august 1932. Șalupa grănicerilor D. nr. 1, în timp ce naviga spre Bechet, în dreptul pichetului bulgar „Vadinul”, din cauza unei defecțiuni la motor, a fost dusă de curent spre malul bulgar, în timp ce grănicerii bulgari au somat marinarii români să tragă la mal. Speriați de eventualitatea unei sechestrări îndelungate și de posibilitatea neîndeplinirii ordinelor pe care le aveau, marinarii au

reușit să pornească motorul, accelerând spre malul românesc. În timp ce șalupea se îndepărta de malul vecin, grănicerii bulgari au deschis focul asupra șalupei, lovind-o în plin, fiind trase peste 20 de gloanțe ([Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fără an](#)).

În lunile septembrie, octombrie și noiembrie au fost semnalate mai multe incidente la frontiera româno-bulgară, în care erau implicați comitagi bulgari. Unul dintre acestea, cel din seara zilei de 3 octombrie 1932, în care a fost omorât Coliu Curtev, membru al Organizației Revoluționare Dobrogene – DRO –, a făcut obiectul unei bogate corespondențe diplomatice, fiind menționat și în presa bulgară la sugestia organizației teroriste.

La 13 decembrie 1932, Vasile Stoica îl informa de la Sofia pe Nicolae Titulescu, ministrul afacerilor străine, prin Nota nr. 3312, în legătură cu discuțiile pe care le-a purtat cu generalul Al. Kissov, ministrul de război, și cu N. Mușanov, președintele Consiliului de Miniștri, referitoare la constituirea comisiei mixte care să cerceteze mai multe incidente, printre care și cel în care a fost implicat comitagiul bulgar. În lunga conversație cu generalul Al. Kissov, care a avut loc în casa ministrului Marii Britanii, Sydney Waterlow, diplomatul român a scos în evidență înrăutățirea relațiilor dintre Bulgaria și vecinii săi, din cauza refuzului repetat al ofițerilor bulgari de la frontieră de a participa, conform acordurilor, la anchetele mixte la care erau invitați, precum și a refuzului guvernului bulgar de a admite instituirea unor comisii mixte când acestea îi erau propuse. Cu punctul de vedere românesc a fost de acord și diplomatul englez. Generalul Kissov a răspuns că, cel puțin în două cazuri, ancheta bulgară a dovedit că faptele menționate de partea română nu au existat. Răspunsul ministrului român a venit prompt în privința cercetărilor făcute de partea română, care a ajuns la concluzii contrare, fapt pentru care era preferabil constituirea unei comisii militare mixte, și nu măsuri restrictive pe care guvernul român ar fi urmat să le ia la frontieră. În cele din urmă, generalul bulgar a fost de acord cu Vasile Stoica.

Concluzie

La sfârșitul anului 1932, ministrul român de la Sofia, Vasile Stoica, pleda în discuțiile purtate cu președintele Consiliului de Miniștri, N. Mușanov, pentru constituirea comisiilor militare mixte care puteau fi asimilate unor supape de siguranță care să limiteze eventualele agitații și stări tensionate inutile la frontieră. Refuzul uneia dintre părți al propunerii de constituire a unei comisii lăsa să plutească asupra acesteia bănuiala că era vinovată. Președintele Consiliului de Miniștri bulgar era intrigat de momentul intervenției diplomatului român, suspectând o înțelegere între români și iugoslavi, cei din urmă solicitând, prin reprezentantul lor diplomatic de la Sofia, constituirea unor comisii pentru cercetarea unor incidente care au avut loc la frontiera bulgaro-iugoslavă. După ce ministrul român l-a asigurat că nu exista o asemenea înțelegere, N. Mușanov i-a reproșat acestuia că, în actele oficiale și în discuțiile în care acesta pleda pentru constituirea comisiilor mixte, a folosit sintagma „comitagi bulgari”, când, în fapt, erau niște simpli hoți care nu urmăreau decât să

provoacă agitație și o stare de tensiune la frontiera comună. Contrariat, deși admitea că, în majoritatea cazurilor, incidentele erau provocate de hoți sau contrabandiști, Vasile Stoica i-a răspuns că nu îi poate numi altfel pe cei care, după ce au făcut incursiuni în teritoriul românesc, au fost omorâți de grănicerii români după atacul comis asupra acestora, revistele dobrogenilor din Bulgaria glorificându-i drept eroi naționali, așa cum era cazul lui Coliu Colev (sau Curtev), ucis în noaptea de 3 spre 4 octombrie 1932 la Kidi-Kadi. În fața unui asemenea argument, primul-ministru bulgar a replicat că organizația care susține aceste reviste era comunistă și, bineînțeles, și cei care fac incursiuni în teritoriul românesc. Această apartenență politică nu schimba cu nimic statutul de comitagiu. În cele din urmă, N. Mușanov a afirmat că dorea eliminarea oricăror neînțelegeri cu România, acceptând constituirea comisiilor militare mixte. Cu toate acestea, au fost raportate noi incidente frontaliere.

Referințe

- Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, AMAE.** fără an. „Incidente de frontieră cu Bulgaria, f.n frontieră cu Bulgaria.” Fond Problema 52, Volumul V, București.
- Cătănuș, Dan.** 2001. *Cadrilaterul. Ideologie cominternistă și iredentism bulgar.* București: Institutul pentru Studiul Totalitarismului.
- Murgoci, G.** 1913. *Țara Nouă. Dobrogea sudică și Deliormanul.* București: Minerva.
- Negoită, Cătălin.** 2009. *Între stânga și dreapta. Comunism, iredentism și legionarism în Cadrilater (1913-1940).* Craiova: Fundația „Scrisul Românesc”.
- Scurtu, Ioan, Constantin Mocanu și Doina Smârcea.** 1995. *Documente privind istoria României între anii 1918-1944.* București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Tudor, Constantin.** 2005. *Administrația Românească în Cadrilater (1913 - 1940).* Călărași: Editura Agora.
- Ungureanu, George.** 2009. *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1919-1940).* Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei.
- Vulpe, Radu.** 1938. „Dobrogea meridională în antichitate.” *Analele Dobrogei*, nr. II/1938.